TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BIR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HINÇER

NO. 154 MAYIS 1962 YIL: 13 — CİLT: 7

Araştırmalar :

DADALOĞLU, HAYATI VE ŞİİRLERİ

Yazan: Bora HINÇER

Koşma, yiğitleme ve kocaklamalarında Dadaloğlu takma adını kullanan Çukurova nın bu yiğit çocuğunun asıl adı Veli'dir. Avşar Aşiretine mensup Musa adlı bir zâtın oğlu dur, Bu zâtın da şairliği olduğu ve bazı koş maları bulunduğu ora halkınca söylenegel mektedir. Kul Yusuf adlı bir saz şairinin de Dadaloğlu'nun yetişmesine yardım ettiği bilin mektedir,

Bugün Adana'da Dadal ismini taşıyan bir köyle yine o civar köylerinde bu ismi taşıyan bir aile vardır.

Büyük tarihçi Ahmet Refik'in "Anadolu' da Türk Aşiretleri" adlı eserinde Dadal adlı bir aşiretten de bahis vardır. Buna rağmen Dadal oğlu'nun Avşar Aşiretine mensup olduğu husu su daha doğru olsa gerektir.

Ankara Dil — Tarih Fakültesi halk ede biyatı eski profesörlerinden Pertev Boratav'ın babası Ahmet Şükrü Bey bu şairin ilk olarak 8 türküsünü kısa bir biyoğrafisini vererek bize tanıtmıştır. Şükrü bey bu yazısında şai rin aşiretinin, padişah fermanıyla evleri bark ları dağıtılmış ve Sivas'ın Sindel köyüne yer leştirilmiş olduğunu söylemektedir.

Bir kısım Çukurovalı yaşlı kimselere göre de Dadal'ın Ceyhan kazasının hemen yakının da Altıyözbekirli köyünden olduğu rivayet edilmektedir. Anası Avşar, babası Cerit Aşi retindendir, 1785 de doğmuş ve 1865 de öl müştür. İki karısı bulunduğu, biri Cerit, biri Avşar Kabilesinden olduğu da rivayetler ara sındadır ,

Dadaloğu hakkında ilk defa derli toplu ve güvenilir bilgiyi verenlerden Taha Toros, şai rin, Kozan, Erzin veya Payas civarında doğ duğunu Gâvur dağlarında yaşadığını, Toros ları ve Çukurova'yı yurt edindiğini, önceleri köylerde imamlık, daha sonra saza, söze he ves ederek âşıklık yaptığını belirtmektedir. Gene aynı yazar, şairin dedesinin Halil, baba sının Musa, fakat kendisinin Veli değil Ali olduğunu, Erzinli saatçi ihtiyar Ahmet Ağa' ya atfen söylemektedir, Taha Toros'a göre 1860 yıllarına doğru koruyucusu ve Kozan Aşiretinin Beyi Kozanoğlu'nun sürülmesi ile yersiz, yurtsuz kalan şair köy köy dolaşır ve nihayet Elbistan'da ölür. Yazar, yine bölgenin ihtiyarlarına dayanarak 1865 de Dadaloğlu' nun 80 — 85 yaşlarında olduğunu, uzun boy lu, kanburlaşmış vücudu ve bembeyaz sakalı ile bir yiğitlik heykeli gibi dolaştığını ve sazı nı ineten parmaklarının titrediğini, dökük diş lerinin arasından çıkan sesinin kısılmağa baş ladığını söylemektedir.

Muhakkak olan Dadaloğlu'nun Kozanoğlu ve bilhassa Küçük Ali Oğlunun nedimliğini yaptığı ve konağında yaşadığıdır. İskân vak' asında yanlarında bulunduğunu da koşmaların dan anlamaktayız. Küçük Ali Oğlu'nun oğlu Mustafa Paşa, onun da oğlu Dede Bey'dir ki Mustafa Paşa'nın katledilmesi üzerine Dede Bey bey yapılmıştır. Dadaloğlunun koşmala rındaki Mıstık Paşa işte bu katledilen Paşa' dır.

Cevdet ve Derviş Paşaların emriyle sürülen ve öldürülen Mıstık Paşa'nın boş kalan konak larını görer Dadaloğlu'nun söylediği şu destan hakikaten çok acıklı ve samimidir:

Yine tuttu Gâvur Dağın boranı
Hançer vurup acarladın yaramı
Sana derim Mıstık Paşa öreni
İçindeki bunca Beyler nic'oldu?
Çınar sana arka verip oturan
Pöhrenk ile sularını getiren
Yoksulların işlerini bitiren
Samur kürklü koca beyler nic'oldu?
Tavlasında Arap atlar beslenir
Konağında baz şahinler seslenir
Duldasında nice yiğit yaslanır
Boz kır atlı yüce beyler nic'oldu?
Gidip kar beyazdan sular getiren
Dört yanında meyvelerin bitiren
Çınar sana arka verip oturan
Havrana'lı büyük beyler nic'oldu?
Fırıdı da deli gönül fırıdı
Atları da dolanıyor kenarı
Sana derim küçük Ali öreni
Sana inip konan beyler nic'oldu?
Sabahaca kandilleri yanardı
Soytarılar fırıl fırıl dönerdi
Ha deyince beşbin atlı binerdi
Sana inip konan beyler nic'oldu?

Mıstık Paşa gitmiş odası yaslı
Hatunları vardı hep turna sesli
Top top zülüflü de İstanbul fesli
Usul boylu hatunları nic'oldu?
Saçı altın bağlı, fesler sırmalı
Lâhuri şal giymiş, gümüş düğmeli
Gözleri kudretten siyah sürmeli
Mor yelekli güzelleri nic'oldu?
Derviş Paşa yaktı, yıktı elleri
Soldu bütün Çukurova gülleri
Karalar geydik te attık alları
Altınımız geçmez akça tunç oldu
Ağlayı ağlayı Dadal'ım söyler
Vefasız dünyayı şu insan neyler
Bin yiğidi bir kötüye kul eyler
Şimden geri yaşanması güç oldu.

İskân olayına gelince: Bunu da kısaca açıklayalım. Çukurova bölgesinin aşiret beyleri zaman zaman birbirleriyle kavga ettikleri gibi bazan birleşerek hükûmete karşı isyan ettikleri olurdu. Hükûmete asker ve vergi vermezlerdi, Buralarda hüküm süren Kozanoğullarının istiklâl peşinde koşup kendi başlarına bir hükûmet kurmasından bile korkuluyordu. Bu yüzden Kozan ve çevresinin uslandırılmasıyla göçebeliği bırakmalarına karar verilmiş ve Fırka—ı İslâhiye adıyla bir ordu kurulmuştu. Cevdet Paşa da bu fırkanın komiserliğine tâyin edilmişti. Fırka—i İslâhiye Kumandanı Derviş Paşanın iyi idaresiyle fazla kan dökülmeden aşiretlerin isyanı bastırılmış, bir kısmı başka taraflara gönderilerek yerleştirilmiştir. Bu arada Dadaloğlu'nun aşireti Avşar'lılar da Sivasın Aziziye ilçesinin Sindel köyüne yerleştirildi. Bu son dövüşün acılarını Dadaloğlu, içli sazının tellerinde dile getirmişti. Türkülerinde onun halini görür gibi oluruz, Bir elinde sazı, bir elinde tüfeği tepeden tepeye koşarak aşiret erlerini savaşa teşvik ederken, Osmanlı'ya hıncını haykırır :

Kaypak Osmanlılar size aman mı ?

Biraz sonra :

Şahtan ferman, Türkmen ili çökünce
Daha da hey Osmanlı'ya aman mı

Der, Top gürültülerine karışan sazının tellerine dokunur, padişaha meydan okur:

Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın, dağlar bizimdir.

Diye haykırır. Dadaloğlu'nun bu gibi tarihi olaylarla ilgili türküleri çoktur. Daha önce Ramazanoğulları ile Kozanoğlu ve diğer beylerin boğuşması Dadaloğlu'nun ailesinin de karıştığı olaylardır.

Dadaloğlunun pek az şiirini biliyoruz, Bunlar da hep ağızdan toplanmıştır. Hayatının pek hareketli geçmiş olması, türkülerin zamanında yazılmaması sonucunu vermiştir. Bu yüzden şiirlerinin ilk şeklinden oldukça farklı olduğu anlaşılıyor.

Dadaloğlu kavga olmadığı zamanlar bir âşık ve tabiat şairidir, Her türlü güzelliğe vurgundur, Bunu şu koşmasında görmek gayet kolaydır :

Şu yalan dünyaya geldim geleli,
Severim bir atı, bir de güzeli.
Değip onbeşine kendim bileli,
Severim bir atı, bir de güzeli.
Atın beli kısa, boyu uzunu,
Kuru suratlısı elma gözünü,
Kızın iplik iplik süt beyazını,
Severim kır atı bir de güzeli.
Atın höyük sağrı, kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı, çekiç başlısı,
Güzelin dal boylu, samur saçlısı,
Severim kır atı, bir de güzeli.
At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kavak gibi yıktığı zaman
At dört, kız onbeşe yettiği zaman.
Severim kır atı, bir de güzeli
Dadaloğlu'mhile yoktur işinde,
Yiğit olan yiğit görür düşünde,
At dördünde, güzel onbeş yaşında
Severim kır atı, bir de güzeli.

Fakat asıl özelliği ve kudreti cenkler için yaktığı türkülerinde görülür. Yaşadığı çevrenin tarihî olayları onu bir cenk şairi yapmıştır, Belki de en güzel eserleri dağlarda döğüşler arasında toz duman arasında kaybolup gitmiştir.

Şiirlerinde saf bir halk dili hâkimdir. Şehir ve kasaba halk şairlerinin az çok ağdalı dili onda yoktur. Hele divan şiirinin mazmunlarını hiç kullanmamıştır, Bir aşiret çocuğu olduğu sade, samimî, içli, bazen sert konuşmasından bellidir. Eldeki şiirlerinde koşma, türkü, semai, varsağı, destan gibi halk şiiri nev'ilerini kullandığı görülmektedir. Bilhassa türkülerinde büyük başarı göstermektedr,

Bir iki örnekle, Dadaloğlu'nun dili hakkın da daha fazla bilgi edinebiliriz kanaatiyle şu iki örneği de önünüze sermek istiyorum:

Gecebaş geldi de nerde kışladı?
Ufacık evlere neler işledi
Taze gelin, büyük kızdan başladı
Ölüm de güzeli severe benzer.

Gecebaş gedi de el — ayak şaştı
Han evler kapandı, dükkânlar göçtü
Koç yiğit kalmadı toprağa düştü
Analar yürekten yanara benzer.

Ulu Minarede selâ verildi,
Binbir ayak bir ayağa derildi
Kabirciye kazma kürek verildi
Arkadan da yardım gelire benzer .

Mevlânın sunduğu, Dadal, ağıdır,
Pençe vurur can evimiz dağıtır.
Ecel değirmende unun öğütür,
Teknenin başında yük vara benzer.

Gecebaş'ın salgın bir hastalık olması lâ zım gelmektdier. Kozanoğlu isyanları sırasın da bir Kolera salgını çıktığı Cevdet Paşa'nın "Maruzat" ında yazılıdır. Bu hastalıktan bin lerce insan ve asker ölmüştür, Bu şiir de o salgın acısıyla söylenmiştir.

Dadaloğlu'nun başka bir Koşması :

Aşağıdan Yusuf Paşa geliyor
Düşmanına karşı koyan merd olur.
Şâhin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu yine kurt olur.

Arap atlar yağma oldu arada
Fitiller işliyor azgın yarada
Bana derler ne gezersin burada?
Ölenece yüreğinde dert olur.

Küheylanım yedim yedim yederler
Olanca malımı talan ederler
Heves — Güves yaptığım hep odalar
Korkarım ki, düşman konur yurt olur

Dadaloğlu der ki, göründü dağlar,
Aşiret kavgasın görenler ağlar
Öldüğüme asla gam yemem Beyler
Zalim düşman üstümüze merd olur.

Dadaloğlu, bu koşmasını bir aşiret kavga sından sonra yazmıştır. Adı geçen Yusuf Pa şa, isyan eden aşiretlerden birinin bey'idir ve bir döğüş sırasında öldürülmüştür.

Şimdi de Dadaloğlu'nu büyük iki halk şa irimizle kısaca karşılaştıralım. Dadaloğlu'nun bazen Karacaoğlana, bazen de Köroğlu'na ben zediğini görebiliriz. Karacaoğlanın içliliği, li rik tarzı, Köroğlunun da kahraman edası on da birleşir. Diyebiliriz ki bu iki şairin en kuv vetli ve son temsilcisi Dadaloğlu'dur.

Bibliyoğrafya :

1 — Cahit Öztelli = Köroğlu ve **Dadaloğlu**

2 — Haşim N. Okay = Dadaloğlu hayatı ve deyişleri,

3 — Türk Folklor Araştırmaları mecmu ası N. Dadaloğlu'nun yazıları,

4 — Taha Toros : Dadaloğlu

ADRESİMİZ DEĞİŞİYOR

Dergimizin 13 yıldanberi yaşaması, abone ve okuyucularımızın varlığı ka dar, her türlü fedakârlığa katlanmamız ve bugüne kadar ne çırak, ne sekreter, ne hamal, ne de sair hizmetler için mas raf etmememiz, evimizi dahi idarehane olarak kullanmamız sayesinde mümkün olabilmiştir,

Bundan sonra da kira ile taşındığı mız evimizin adresini muhabere için kul lanacağız, Ayrıca, dergi adresi olarak ta (Posta Kutusu, 46, Aksaray — İstan bul) adresini veriyoruz,

Eski Yeşildirek'teki adresimizi Tem muz 1962 başında terk edeceğiz, o ad rese gelen mektuplar ve yazılar da za yi olmadan elimize geçecek, ilişiğimiz devam edecektir,

Yeni adreslerimiz: Posta Kutusu 46, Aksaray — İstanbul,

Ev adresi: Vefa, Kovacılar Cad, No, 65, Daire 8, Mersin Ap, Beyazıt — İstanbul,